

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π/ΘΜΙΑΣ & Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α'

Βαθμός Ασφαλείας

Μαρούσι 20-10-2009
Αριθ. Πρωτ. 129200/Γ2
Βαθ. Προτερ.

Αν. Παπανδρέου 37, 15180 Μαρούσι
Πληροφορίες : Αν. Πασχαλίδου
Τηλέφωνο : 210-34.42.238
FAX : 210-34.43.390

ΠΡΟΣ :

1. Διευθύνσεις και Γραφεία Δ/θμιας Εκπ/σης.
2. Γραφεία Σχολικών Συμβούλων
3. Γυμνάσια όλης της χώρας (μέσω των Δ/νσεων και των Γραφείων Δ/θμιας Εκπ/σης)

ΚΟΙΝ:

- ♦ Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης
- ♦ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΘΕΜΑ: Συμπλήρωση της με αρ. πρ. 97961/Γ2/12-8-09 εγκυκλίου με θέμα:
«Οδηγίες για τη διδασκαλία των μαθημάτων των Α΄Β΄ και Γ΄ τάξεων του
Ημερησίου και Εσπερινού Γυμνασίου.

Μετά από εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (πράξη 24/2009) συμπληρώνουμε τη με αρ. πρ. **97961/Γ2/12-8-09** εγκύκλιο, σχετική με τις οδηγίες διδασκαλίας των μαθημάτων του Γυμνασίου ως εξής:

**Οδηγίες Διδασκαλίας
του μαθήματος «Γεωλογία – Γεωγραφία» Γυμνασίου
για το σχ. έτος 2009-‘10**

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωλογίας-Γεωγραφίας στο Γυμνάσιο είναι να αποκτήσουν οι μαθητές τις βασικές γνώσεις αυτού του γνωστικού αντικειμένου και να εξοικειωθούν με μεθόδους που συμβάλλουν στην κατανόηση της δομής του χώρου και διευκολύνουν την ερμηνεία των αλληλεπιδράσεων και αλληλεξαρτήσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, επιδιώκεται η αποδοχή/υιοθέτηση πανανθρώπινων αξιών και η διαμόρφωση θετικών στάσεων τόσο απέναντι στο άμεσο περιβάλλον τους όσο και απέναντι των άλλων λαών του πλανήτη (ΦΕΚ τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 304/13-03-03).

Στόχοι που επιδιώκονται για το μαθητή με τη διδασκαλία της Γεωλογίας-Γεωγραφίας στο Γυμνάσιο είναι:

- Να ερμηνεύουν φαινόμενα και διαδικασίες που ξεφεύγουν από την άμεση παρατήρηση και συχνά απαιτούν αυξημένη ικανότητα αφηρημένης σκέψης και συνδυασμού δεδομένων (π.χ. για τη μελέτη των γεωλογικών φαινομένων).
 - Να χρησιμοποιούν με σχετική ευχέρεια ορισμένες απλές, αλλά εξειδικευμένες μεθόδους μελέτης δεδομένων που συνδέονται με τη Γεωλογία και τη Γεωγραφία (π.χ. αξιοποίηση χαρτών, γραφημάτων και άλλων πληροφοριών, συνεργασία για την υλοποίηση σχεδίων εργασίας κτλ.).
 - Να αξιολογούν και να αξιοποιούν τα αποτελέσματα των παρατηρήσεών τους, ώστε να προτείνουν λύσεις σε συγκεκριμένα προβλήματα.
- Να αναπτύσσουν τις απαραίτητες διαθέσεις και στάσεις που θα τους επιτρέψουν να ενταχθούν ομαλά και δημιουργικά στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον τους (ΦΕΚ τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 304/13-03-03).

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κατά το σχολικό έτος 2009–‘10 η διδασκαλία του μαθήματος «Γεωλογία–Γεωγραφία» της Α΄ τάξης του Γυμνασίου θα βασιστεί στο νέο διδακτικό πακέτο «Γεωλογία – Γεωγραφία Α΄ Γυμνασίου» των συγγραφέων Κοσμά Παυλόπουλου και Αποστολίας Γαλάνη το οποίο περιλαμβάνει α) Βιβλίο του Μαθητή β) Τετράδιο Εργασιών και γ) Βιβλίο του Εκπαιδευτικού.

Α. Γενικές αρχές διδασκαλίας του μαθήματος

1. Όλες οι ενότητες της διδακτέας ύλης (Χάρτες, Φυσικό Περιβάλλον, Ανθρώπινες δραστηριότητες) αποτελούν τμήμα ενός συνόλου το οποίο δεν αποβλέπει μόνο στην περιγραφή του χώρου, αλλά και στην αναζήτηση, ανάλυση και αξιολόγηση ορισμένων κατανοητών σε αυτές τις ηλικίες σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπινων ομάδων και του φυσικού περιβάλλοντος. Επομένως **κάθε μάθημα**, ανεξάρτητα από τη θέση του στη διδακτέα ύλη, πρέπει να καταλήγει σε σχετικά συμπεράσματα για τις σχέσεις ανθρώπου και χώρου. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί αυτό εμπεριέχεται και στη φιλοσοφία των προτεινόμενων από τους συγγραφείς ασκήσεων και δραστηριοτήτων και περιγράφεται στο Βιβλίο του Εκπαιδευτικού.

2. Οι χάρτες δεν αποτελούν απλώς μια ενότητα της διδακτέας ύλης και η διδασκαλία τους δεν είναι αυτοσκοπός. Στην πραγματικότητα είναι **το κύριο «εργαλείο» με το οποίο ο μαθητής θα μελετήσει τα επόμενα μαθήματα** (στοιχεία φυσικού περιβάλλοντος, πληθυσμιακά φαινόμενα, φυσικούς πόρους, οικονομικές δραστηριότητες, πόλεις). Αυτός άλλωστε είναι ο λόγος για τον οποίο η ενότητα περι χαρτών προηγείται των υπολοίπων. Αυτό εξηγεί επίσης για ποιο λόγο **σχεδόν όλα τα μαθήματα** ξεκινούν με τη μελέτη του αντίστοιχου χάρτη πάνω στα δεδομένα του οποίου οι μαθητές θα πρέπει να συζητούν και να συμπεραίνουν. Με τη μέθοδο αυτή τελικά συγκρατούν στη μνήμη τους πολύ περισσότερα από ό,τι με τη μηχανική απομνημόνευση. Εάν οι χάρτες αυτοί δεν υπάρχουν στο Βιβλίο του Μαθητή ή στο Τετράδιο Εργασιών, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν παλαιότερες εκδόσεις χαρτών, που πιθανόν υπάρχουν στα σχολεία, ή, εάν ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα, να τους αναζητήσει σε συγκεκριμένες διευθύνσεις στο διαδίκτυο οι οποίες προτείνονται στο Βιβλίο του Εκπαιδευτικού.

3. **Οι χάρτες, οι πίνακες, τα γραφήματα κτλ. αποτελούν «εργαλεία» μελέτης και όχι αυτόνομη εξεταστέα ύλη.** Αυτό δεν θα είχε νόημα ούτε από παιδαγωγική ούτε από επιστημονική άποψη αφού και τα φυσικά και τα ανθρωπογενή στοιχεία της επιφάνειας της Γης μεταβάλλονται συνεχώς, με αποτέλεσμα οι γνώσεις που αποκτούν οι μαθητές με την απομνημόνευση πινάκων να μην έχουν διαχρονική αξία. Σε οποιαδήποτε περίπτωση εξεταστούν οι μαθητές σε θέμα του οποίου η απάντηση στηρίζεται στο εν λόγω πληροφοριακό υλικό (χάρτες, πίνακες, γραφήματα κτλ.), αυτό (το πληροφοριακό υλικό) θα πρέπει να παρέχεται στους μαθητές κατά τη διάρκεια των εξετάσεων.

4. Μέσα στα κείμενα όλων των κεφαλαίων του Βιβλίου του Μαθητή υπάρχουν διάσπαρτες ερωτήσεις που στόχος είναι να δοθούν οι απαντήσεις μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Όμως, όταν αυτό δεν είναι εφικτό μέσα στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο μιας διδακτικής ώρας, ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει και να δώσει ορισμένες από αυτές τις ερωτήσεις ως δραστηριότητες στο σπίτι. Λεπτομερείς οδηγίες και πηγές δίνονται στο Βιβλίο του Εκπαιδευτικού.

5. Οι γεωλογικές γνώσεις που προσφέρονται στο μάθημα **δεν έχουν στόχο την πλήρη κατανόηση των γεωλογικών φαινομένων** (οι μαθητές της Α' τάξης του Γυμνασίου δεν είναι εύκολο να κατανοήσουν πλήρως φαινόμενα που ξεφεύγουν τελείως από την άμεση εμπειρία τους). Βασικός στόχος της διδασκαλίας των γεωλογικών φαινομένων πρέπει να είναι η κατανόηση της επίδρασης ορισμένων ορατών αποτελεσμάτων της δράσης τους (π.χ. σεισμοί, ηφαιστειακή δραστηριότητα, διάβρωση, μεταφορά και απόθεση υλικών) στη ζωή και τις δραστηριότητες των ανθρώπων. Αυτό ακριβώς το πνεύμα πρέπει να εκφράζει η διδασκαλία τους.

6. Δύο από τους κύριους στόχους της διδασκαλίας της σύγχρονης της Γεωγραφίας είναι:

- η μεταφορά στους μαθητές της εικόνας μιας φύσης – δυναμικού πεδίου μέσα στο οποίο ο άνθρωπος και ο φυσικός χώρος αλληλοεπηρεάζονται και εξελίσσονται ταυτόχρονα στο χρόνο. Ο στόχος αυτός είναι δύσκολο να καλυφθεί πλήρως όταν απευθυνόμαστε σε παιδιά μικρής ηλικίας, αλλά, με τη βοήθεια συγκεκριμένων παραδειγμάτων, οι μαθητές των πρώτων τάξεων του Γυμνασίου είναι σε θέση να ξεπεράσουν σταδιακά τη στατική αντίληψη του κόσμου και να αποδεχθούν ότι ζουν σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.
- η διαμόρφωση από τους μαθητές αντιλήψεων και στάσεων ζωής και η απόκτηση ικανοτήτων οι οποίες μπορούν να συνεισφέρουν στη σωστή **διαχείριση** των φυσικών πόρων με άξονα την αειφόρο ανάπτυξη. Για να καλυφθεί αυτός ο στόχος κάθε μάθημα πρέπει να καταλήγει σε συζήτηση προβληματισμού ως προς το ποια προβλήματα είναι πιθανό να προκύψουν από τη λανθασμένη διαχείριση του υπό εξέταση αντικειμένου (π.χ. των φυσικών πόρων, του γιγαντισμού των αστικών κέντρων, των μέσων μεταφοράς κτλ.). Σωστές απαντήσεις δεν αναμένονται από μαθητές αυτής της ηλικίας, η εισαγωγή τους όμως στο σχετικό προβληματισμό αρκεί.

Παρατηρήσεις:

1. **Διδακτέα ύλη στο βιβλίο του μαθητή** είναι όλα τα κείμενα που υπάρχουν σ' αυτό, **εκτός** από τα ενυπόγραφα παραθέματα που προέρχονται από άλλες πηγές εκτός της συγγραφικής ομάδας (π.χ. σελ. 19 «Τα Συστήματα Γεωγραφικών Πληροφοριών GIS» Πηγή: Ι.Παρασχάκης, Μ.Παπαδοπούλου και Π.Πατιάς, 1998). **Εξαιρέση είναι και αποτελούν διδακτέα ύλη** τα ενυπόγραφα παραθέματα που βρίσκονται στις σελίδες 22, 23, 67, 108 και 115, γιατί είναι απαραίτητα για να δοθούν απαντήσεις σε σχετικές ερωτήσεις που υπάρχουν στο Βιβλίο του Μαθητή.
2. Στο συγκεκριμένο διδακτικό πακέτο η μελέτη των πόλεων προηγείται της μελέτης των ηπείρων. Η μεταβολή αυτή έγινε επειδή, όπως παρατηρήθηκε σε προηγούμενα σχολικά έτη, η απώλεια διδακτικών ωρών λόγω εκτάκτων γεγονότων ή κακού προγραμματισμού είχε συχνά το αποτέλεσμα να μη διδάσκονται οι μαθητές τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αστικού χώρου. Επιπλέον, με αυτό τον τρόπο η διδασκαλία των ηπείρων γίνεται πιο πλήρης, καθώς θα μπορεί πλέον να περιλαμβάνει και τα φυσικά και τα ανθρωπογενή χαρακτηριστικά τους.
3. Τα προτεινόμενα από τους συγγραφείς θέματα Διαθεματικής Προσέγγισης της ύλης βρίσκονται σε χωριστή ενότητα του Βιβλίου του Εκπαιδευτικού, ο οποίος έχει έτσι τη δυνατότητα να επιλέξει όποια θεωρεί καταλληλότερα για τις ανάγκες των μαθητών του.
4. Πολύ ιδιαίτερο και εξαιρετικά σημαντικό ρόλο σε αυτό το διδακτικό πακέτο παίζει το Τετράδιο Εργασιών. Περιέχει 14 μαθήματα τα δύο από τα οποία συνδέονται άμεσα με το Βιβλίο του Μαθητή, ενώ τα υπόλοιπα 12 είναι ανεξάρτητα δημιουργικά σχέδια εργασίας και προεκτάσεις του μαθήματος. Έτσι ο εκπαιδευτικός έχει το περιθώριο να επιλέξει ποιες από τις δραστηριότητες που προτείνουν οι συγγραφείς ταιριάζουν στα ενδιαφέροντα και στις ανάγκες της τάξης του και να εμπλουτίσει το μάθημα. Επιπλέον, το Τετράδιο Εργασιών επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να περιορίσει τη θεωρητική διδασκαλία, να ελέγξει την επιτυχία κάλυψης των διδακτικών στόχων και, **κυρίως, να βοηθήσει τους μαθητές του να προσεγγίσουν ενεργά τη γνώση σε σχέση με τα διδασκόμενα θέματα.** Με τη βοήθεια προσεκτικά επιλεγμένων δραστηριοτήτων και ασκήσεων, οι μαθητές **ανακαλύπτουν οι ίδιοι τον κόσμο χωρίς να χρειάζεται να αποστηθίσουν κάτι.** Ειδικά στην ενότητα περί ηπείρων (με το γενικό τίτλο «Στιγμιότυπα») το Τετράδιο Εργασιών γίνεται επίκεντρο της διδασκαλίας στηρίζοντας το Βιβλίο του Μαθητή με τις δορυφορικές εικόνες τις οποίες περιέχει.

B. Προγραμματισμός διδακτέας ύλης

Ενότητα: ΧΑΡΤΕΣ

Ωριαία μαθήματα	5
Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί το αργότερο έως τα μέσα Οκτωβρίου
Κύριες έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	1. Σημασία και χαρακτηριστικά των χαρτών 2. Αποκωδικοποίηση και είδη πληροφοριών τις οποίες μπορεί να προσφέρει ένας χάρτης.

<p>Σημεία που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Οι μαθητές πρέπει να συνηθίσουν να παρατηρούν αμέσως τα βασικά στοιχεία ενός χάρτη (τίτλος, κλίμακα, σύμβολα υπόμνημα) πριν προχωρήσουν σε πιο αναλυτική μελέτη του. 2. Αξιοποίηση των χαρτών στην καθημερινή ζωή (συνιστάται η άσκηση Α2 του Τετραδίου Εργασιών).
<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στην κλασματική μορφή της κλίμακας (απαιτεί συνδυασμό σκέψεων για να κατανοηθεί επειδή η τιμή της είναι αντιστρόφως ανάλογη προς τον παρονομαστή του κλάσματος) 2. Στον ακριβή προσδιορισμό της ώρας βάσει των ωριαίων ατράκτων (η ακριβής ώρα κάθε τόπου δεν εξαρτάται μόνον από το γεωγραφικό μήκος του, αλλά και από άλλες διεθνείς συμβάσεις). Αν οι μαθητές φαίνεται να αντιμετωπίζουν προβλήματα ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να επιμείνει ούτε να θέσει σχετικό θέμα στις τελικές εξετάσεις.
<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στην ποικιλία των πληροφοριών που μπορεί να προσφέρει ο χάρτης της Ελλάδας πέρα από αυτές που αναφέρονται στο διδακτικό βιβλίο 2. Στην αξιοποίηση των χαρτών στην καθημερινή ζωή. 3. Στο δίκτυο των παραλλήλων και των μεσημβρινών (καθορισμός της γεωγραφικής θέσης, προετοιμασία διδασκαλίας της πιο σχετικής θέσης στην επόμενη τάξη).

Ενότητα: ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

<p>Ωριαία μαθήματα</p>	<p>16</p>
<p>Διάρκεια διδασκαλίας</p>	<p>Η διδασκαλία της ενότητας προτείνεται να έχει ολοκληρωθεί το αργότερο έως τα μέσα Φεβρουαρίου</p>
<p>Κύριες έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ένα ενιαίο σύστημα το οποίο οι άνθρωποι χωρίζουν σε μικρότερα (ατμόσφαιρα, υδρόσφαιρα, λιθόσφαιρα, βιόσφαιρα) για μπορούν να το μελετήσουν πιο εύκολα. 2. Τίποτε δε μένει σταθερό στο φυσικό περιβάλλον. Ούτε το ύψος των βουνών (διάβρωση) ούτε η ροή των ποταμών (απόθεση), ούτε οι ακτές και το εύρος των ωκεανών. 3. Η βιόσφαιρα και ως τμήμα της ο άνθρωπος, δεν έχει μόνο γεωγραφική (κατανομή στο χώρο) αλλά κυρίως λειτουργική σημασία. Επηρεάζεται από το ανόργανο περιβάλλον αλλά και το επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό.

<p>Σημεία που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στην αποφυγή μονοσήμαντων ερμηνειών σε ότι αφορά τις σχέσεις ανθρώπου και φυσικών στοιχείων (οι ανθρώπινες αποφάσεις και δραστηριότητες σε κάθε τόπο δεν επηρεάζονται μόνο από φυσικούς, αλλά και από κοινωνικούς – ιστορικούς – οικονομικούς παράγοντες). 2. Στην περιγραφή των κλιματικών μορφών περιγραφικά και όχι με μονολεκτικούς ορισμούς. Ο εκπαιδευτικός μπορεί κατά την κρίση του να προχωρήσει σε θέματα που έχουν σχέση με τις συνέπειες της πιθανολογούμενης μεταβολής του κλίματος, αποφεύγοντας όμως τις υπερβολές.
<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στο μάθημα Β.1 (οι μαθητές της Α΄ Γυμνασίου έχουν μελετήσει και στο Δημοτικό σχολείο τα ουράνια σώματα)
<p>Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στις κινήσεις της Γης και τα συνδεδόμενα φαινόμενα (ημέρα – νύχτα, εποχές κτλ.) 2. Στην επίδραση των κλιματικών παραγόντων στη γεωγραφική κατανομή και τη ζωή των ανθρώπων με συγκεκριμένα παραδείγματα. 3. Στη μελέτη των ποταμών (η επάρκεια ή ανεπάρκεια του γλυκού νερού μετατρέπεται σταδιακά σε κύριο παράγοντα ο οποίος επηρεάζει την κατανομή και τις μετακινήσεις πληθυσμών στην επιφάνεια του πλανήτη). 4. Στο συσχετισμό των θέσεων διάφορων τόπων ως προς τις λιθοσφαιρικές πλάκες (καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη σεισμικότητα και τα ειδικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι ορισμένων περιοχών). 5. Στη μελέτη περιοχών οι οποίες ανήκουν στο ευρύτερο γεωγραφικό περιβάλλον των Ελλήνων μαθητών (π.χ. Βόρεια Αφρική, Καύκασος κτλ.).

Ενότητα: ΠΟΛΕΙΣ, ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

<p>Ωριαία μαθήματα</p>	<p>10</p>
<p>Διάρκεια διδασκαλίας</p>	<p>Η διδασκαλία της ενότητας πρέπει να έχει ολοκληρωθεί έως το τέλος Μαρτίου.</p>
<p>Κύριες έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ο άνθρωπος αποτελεί ένα «γεωγραφικό» παράγοντα με την έννοια ότι επηρεάζει τη μορφή της επιφάνειας της Γης. 2. Ο αριθμός των ανθρώπων δεν είναι ένα απλό αριθμητικό δεδομένο, αλλά ένας από τους κύριους

	<p>παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη μιας περιοχής. Το ίδιο ισχύει και για τη σύνθεση του πληθυσμού ως προς τις ηλικίες (δημογραφικό πρόβλημα ορισμένων χωρών, υπερπληθυσμός άλλων κτλ.).</p> <p>3. Οι φυσικοί πόροι δεν έχουν μόνιμη και αναλλοίωτη αξία. Η σημασία τους εξαρτάται από τους ανθρώπινους πόρους τους οποίους έχει στη διάθεσή της μια ανθρώπινη ομάδα (αριθμός ατόμων, τεχνολογικό επίπεδο, εκπαίδευση και μόρφωση κτλ.). Αυτό ακριβώς εκφράζει ο όρος «διαθέσιμα».</p> <p>4. Οι πηγές ενέργειας θα επηρεάσουν καταλυτικά το μέλλον της ανθρωπότητας.</p> <p>5. Οι πόλεις δεν αποτελούν απλή συγκέντρωση ανθρώπων σε μικρό χώρο. Θυμίζουν «ζωντανούς» οργανισμούς με δικό τους ιδιόμορφο «αστικό μεταβολισμό» και αντίστοιχα οικολογικά προβλήματα.</p>
Σημεία που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή	<p>1. Στην αποφυγή μονοσήμαντων ερμηνειών σε ότι αφορά τις σχέσεις ανθρώπου και φυσικών στοιχείων (π.χ. η θέση των πόλεων εξαρτάται όχι μόνο από φυσικούς, αλλά και από κοινωνικούς – ιστορικούς – οικονομικούς παράγοντες).</p> <p>2. Στην περιγραφή των επιπτώσεων του δημογραφικού προβλήματος, ώστε να μη δοθεί η απλοϊκή εντύπωση ότι οι ηλικιωμένοι αποτελούν απλώς ένα βάρος για τους νεότερους. Τα προβλήματα αυτού του είδους είναι εξαιρετικά σύνθετα για να γίνουν πλήρως κατανοητά από μαθητές 12 ετών.</p>
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση	Στη μελέτη των πυραμίδων των ηλικιών (η αποκωδικοποίηση των γραφημάτων αυτού του είδους είναι αρκετά δύσκολη για μαθητές 12 ετών).
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση	Στην αδιάκοπη μεταβλητότητα των ανθρωπογεωγραφικών στοιχείων, αλλά χωρίς υπερβολές (πέρα από ένα σημείο οι μαθητές αυτής της ηλικίας δυσκολεύονται να κατανοήσουν ένα κόσμο που συνεχώς αλλάζει). Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή παίζει η ικανότητα του εκπαιδευτικού να καταλάβει πότε πέρασε τα όρια.

Ενότητα: ΗΠΕΙΡΟΙ

Ωριαία μαθήματα	7
Διάρκεια διδασκαλίας	Η διδασκαλία της ενότητας πρέπει να έχει ολοκληρωθεί έως το τέλος Απριλίου. Οι 10 περίπου ώρες που υπολογίζεται ότι απομένουν έως το τέλος του έτους προτείνεται να χρησιμοποιηθούν για την ολοκλήρωση των ασκήσεων και δραστηριοτήτων οι οποίες

	προτείνονται στο Τετράδιο Εργασιών.
Κύριες έννοιες γύρω από τις οποίες δομείται η διδασκαλία.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Κάθε ήπειρος έχει τις φυσικές και ανθρωπογεωγραφικές ιδιορρυθμίες της, παντού όμως οι ανάγκες των ανθρώπων είναι οι ίδιες (τροφή, στέγαση, ασφάλεια, εργασία). Για να τις ικανοποιήσουν οι διάφορες ανθρώπινες ομάδες αγωνίζονται να αξιοποιήσουν καλύτερα τα στοιχεία του χώρου στον οποίο ζουν. 2. Οι άνθρωποι όλων των ηπείρων αναζητούν λύσεις στα προβλήματά τους ανάλογα με τις πολιτισμικές τους ιδιαιτερότητες, οι οποίες πρέπει να γίνονται σεβαστές από τους άλλους.
Σημεία που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Στην αποφυγή μονοσήμαντων ερμηνειών σε ότι αφορά τις σχέσεις ανθρώπου και φυσικών στοιχείων 2. Στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών στη διδασκαλία με την αξιοποίηση του Τετραδίου Εργασιών.
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μικρότερη έμφαση	Στην απομνημόνευση στοιχείων των ηπείρων. Αντίθετα, συνιστάται η σύγκριση μεταξύ τους ως προς την έκταση, τη μορφολογία, τις οικολογικές ιδιαιτερότητες και την κατανομή του πληθυσμού (Βλ. και Βιβλίο του Εκπαιδευτικού).
Κατά την κρίση του εκπαιδευτικού μπορεί να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση	Στην αδιάκοπη μεταβλητότητα των ανθρωπογεωγραφικών στοιχείων, αλλά χωρίς υπερβολές (πέρα από ένα σημείο οι μαθητές αυτής της ηλικίας δυσκολεύονται να κατανοήσουν ένα κόσμο που συνεχώς αλλάζει). Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή παίζει η ικανότητα του εκπαιδευτικού να καταλάβει πότε πέρασε τα όρια.

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΎΛΗ

Σύμφωνα με το πλαίσιο που καθορίζεται από τον σκοπό και τους στόχους του μαθήματος, στη Β΄ τάξη (μελέτη της Ευρώπης και της Ελλάδας) η διδακτέα ύλη αναπτύσσεται σε τέσσερις μεγάλες διδακτικές ενότητες, οι οποίες καταγράφονται στον πίνακα που ακολουθεί (μαζί με τις διδακτικές ώρες που αφιερώνονται σε καθεμιά):

ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
Οι χάρτες	5
Το φυσικό περιβάλλον της Ευρώπης	19
Οι κάτοικοι της Ευρώπης	12
Οι οικονομικές δραστηριότητες των Ευρωπαίων	12

2. ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

A. ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Το μάθημα της Γεωλογίας-Γεωγραφίας Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ διδάσκεται 2 ώρες τη βδομάδα, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους.

Από το σχολικό έτος 2009-'10 η διδασκαλία του μαθήματος στηρίζεται σε νέο διδακτικό υλικό. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιείται το διδακτικό πακέτο «Γεωλογία-Γεωγραφία Β' Γυμνασίου» των Άρη Ασλανίδη, Γιώργου Ζαφειρακίδη και Δημήτρη Καλαϊτζίδη, το οποίο αποτελείται από:

- Βιβλίο Μαθητή.
- Τετράδιο Εργασιών.
- Βιβλίο Εκπαιδευτικού.

Το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών με βάση το οποίο έγινε η συγγραφή των νέων βιβλίων Γεωλογίας-Γεωγραφίας Β' Γυμνασίου περιλαμβάνεται στο Φ.Ε.Κ. τεύχος Β' αρ. φύλλου 304/13-03-03.

Το Βιβλίο Μαθητή προορίζεται να διδαχτεί ολόκληρο σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα και ανάλογα με τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας που διατίθενται για το μάθημα.

B. ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

Το Βιβλίο Μαθητή Γεωλογίας-Γεωγραφίας Β' Γυμνασίου αποτελείται από 48 μαθήματα, κατανεμημένα σε τέσσερις ενότητες (σύμφωνα με τις επιταγές του αναλυτικού προγράμματος) στα οποία αναπτύσσεται η διδακτέα ύλη. Κάθε μάθημα καλύπτεται σε μία διδακτική ώρα. Σε κάθε μάθημα:

- Καταγράφονται οι επιδιωκόμενοι διδακτικοί στόχοι.
- Αναγράφονται οι λέξεις-κλειδιά.
- Υπάρχουν ομαδικές δραστηριότητες ώστε οι μαθητές να δουλέψουν στην τάξη με την εποπτεία και τον συντονισμό του εκπαιδευτικού τους και να «ανακαλύψουν» γνώσεις μέσα από την έρευνα και τη συνεργασία με ευχάριστο αλλά και παραγωγικό τρόπο.
- Προσφέρεται κείμενο μελέτης, το οποίο - ακόμα και αν απουσίασε μαθητής από το συγκεκριμένο μάθημα, οπότε δεν είχε την ευκαιρία να συνεργαστεί με τους συμμαθητές του - παρέχει όλες τις γνώσεις που απαιτούνται για την πλήρη κατανόηση του μαθήματος ενώ εμπεριέχει και τις πληροφορίες που αναζητούνται στις ομαδικές δραστηριότητες της τάξης.
- Παρουσιάζεται ένθετο πληροφοριακό υλικό ώστε να διευρύνονται οι γνωστικοί ορίζοντες των μαθητών για το οποίο όμως δεν υφίσταται εξεταστική τους υποχρέωση.
- Περιλαμβάνονται δύο ερωτήσεις αξιολόγησης. Αυτές μπορούν είτε να απαντηθούν στην τάξη αν έχουν ολοκληρωθεί οι ομαδικές δραστηριότητες και υπάρχει χρόνος είτε να απαντηθούν από τον μαθητή στα πλαίσια της εργασίας για το σπίτι, καθώς και να χρησιμοποιηθούν ως τράπεζα ερωτήσεων στο πλαίσιο γραπτών εξετάσεων μαζί με όποιες άλλες ερωτήσεις θα επεξεργαστεί κάθε εκπαιδευτικός για την τάξη του. Είναι τέτοιας μορφής ώστε να απαντώνται στο Βιβλίο Μαθητή χωρίς να υπάρχει η ανάγκη επιπλέον τετραδίου - πλην ελαχίστων εξαιρέσεων όπου μπορεί η απάντησή τους να γραφεί στο Τετράδιο Εργασιών, εμβόλιμα στο αντίστοιχο Φύλλο Εργασίας.

- Παρατίθενται πλήθος χαρτών, πινάκων, διαγραμμάτων καθώς και πλούσιο φωτογραφικό υλικό για την πληρέστερη διεξαγωγή του κάθε μαθήματος και την οπτικοποίηση των πληροφοριών.

Όπως γίνεται αντιληπτό η συγγραφή του Βιβλίου Μαθητή από τη συγγραφική ομάδα έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε να υποστηριχτεί η μαθητοκεντρική, ομαδοσυνεργατική μέθοδος. Πρέπει να τονιστεί ότι οι μαθητές είναι απόλυτα εξοικειωμένοι με τη μέθοδο έχοντας εργαστεί με όμοιο τρόπο σε προηγούμενες τάξεις τόσο στο συγκεκριμένο μάθημα όσο και σε άλλα μαθήματα. Επιπλέον, τόσο η Γεωλογία όσο και η Γεωγραφία αποτελούν επιστήμες οι οποίες ενδείκνυνται γι' αυτή τη διδακτική προσέγγιση.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν, κάθε μάθημα διεξάγεται με δραστηριότητες-εργασίες που καλούνται να επεξεργαστούν οι μαθητές σε ομάδες μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας ενώ ο εκπαιδευτικός δεν «παραδίδει» με την καθιερωμένη έννοια του όρου (αναλυτικές πληροφορίες περιλαμβάνονται στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού). Ο εκπαιδευτικός «διαχειρίζεται» την διαδικασία αναζήτησης και καθοδηγεί τους μαθητές, ώστε να συνεργάζονται στην επεξεργασία του πληροφοριακού υλικού και να καταλήγουν σε συμπεράσματα στο χρονικό διάστημα που τους διατίθεται γι' αυτό. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι απαιτητή η λεπτομερειακή ανάλυση των δεδομένων σ' αυτές τις ομαδικές δραστηριότητες με τις οποίες εξελίσσεται κάθε διδακτική ώρα αλλά επιδιωκόμενος στόχος είναι η προσέγγιση των μαθητών στο θέμα που πραγματεύεται το κάθε μάθημα και η ενεργός συμμετοχή τους ώστε η εμπέδωσή του να είναι ευκολότερη. Έτσι, σε πάρα πολλές από τις ομαδικές δραστηριότητες οι απαντήσεις μπορεί να είναι πολύ σύντομες έως και μονολεκτικές. Για παράδειγμα, στην πρώτη δραστηριότητα του Μαθήματος 6 οι απαντήσεις μπορούν να είναι: *Όχι, Όχι, Καινοζωικός-Τεταρτογενές*.

Στο Βιβλίο Μαθητή, όπως ήδη αναφέρθηκε, παρατίθενται πολλά στοιχεία με τη μορφή χαρτών (με τους οποίους η τριβή των μαθητών πρέπει να είναι συνεχής) καθώς και γραφημάτων ή πινάκων, με τα οποία ενδεχομένως ορισμένοι μαθητές ή πολλοί από αυτούς να μην είναι εξοικειωμένοι. Επειδή η συνεισφορά αυτού του υλικού στο μάθημα είναι πολύ σημαντική, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να επιμείνει για κάποιο διάστημα στη διδασκαλία του τρόπου ανάγνωσης και ερμηνείας των πινάκων και γραφημάτων, μέχρι να εξοικειωθούν όλοι οι μαθητές ώστε να μπορούν να τα αξιοποιούν κατά τη μελέτη τους. Τα γραφήματα και οι πίνακες περιλαμβάνουν συμπυκνωμένα στοιχεία τα οποία για να αναπτυχθούν και να αναλυθούν θα χρειαζόταν πολλαπλάσια επιφάνεια και κόπος. Από την άλλη πλευρά, σε καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να κατευθύνει τους μαθητές στην λεπτομερή απομνημόνευση αυτών των πληροφοριών. **Οι χάρτες, οι πίνακες, τα γραφήματα κτλ. αποτελούν «εργαλεία» μελέτης και όχι αυτόνομη εξεταστέα ύλη. Εξεταστέα ύλη αποτελούν τα κείμενα κάθε μαθήματος με τίτλο *Μελετώ στο σπίτι* με ερωτήσεις οι οποίες βασίζονται σ' αυτά.** Σε οποιαδήποτε περίπτωση εξεταστούν οι μαθητές σε θέμα του οποίου η απάντηση στηρίζεται στο εν λόγω πληροφοριακό υλικό (χάρτες, πίνακες, γραφήματα κτλ.), αυτό (το πληροφοριακό υλικό) θα πρέπει να παρέχεται στους μαθητές κατά τη διάρκεια των εξετάσεων π.χ. αν ζητηθούν τα ονόματα των πέντε μεγαλύτερων σε έκταση ευρωπαϊκών κρατών θα πρέπει να δοθεί στους μαθητές, για να τον επεξεργαστούν, ο πίνακας 25.3 ή αν ζητηθούν τα κράτη της Ευρώπης που δεν βρέχονται από θάλασσα θα πρέπει να δοθεί στους μαθητές, για να τον μελετήσουν, ο χάρτης 25.1. **Είναι σαφές και εύκολα γίνεται αντιληπτό από όλους ότι σε ένα μάθημα όπως η Γεωλογία-Γεωγραφία - όπου τα δεδομένα τα οποία καταγράφει και παρουσιάζει τροποποιούνται συνεχώς - η λεπτομερής απομνημόνευση από τον μαθητή πληθυσμών, εκτάσεων, οικονομικών δεδομένων κτλ. είναι ήσσονος σημασίας. Αντίθετα, η εκπαίδευση**

του μαθητή, μεταξύ άλλων, στην επεξεργασία δεδομένων από χάρτες, πίνακες, γραφήματα κτλ. και στην εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική αφού τον βοηθά να αναπτύξει δεξιότητες, χρήσιμες τόσο στη σχολική του ζωή όσο και μετέπειτα. Η εξέτασή του λοιπόν πρέπει να διεξάγεται με ίδιες συνθήκες όπως και η εκπαίδευσή του. Η προσέγγιση αυτή είναι ορατή και στις ερωτήσεις του Βιβλίου Μαθητή (όπου αν υπάρχουν ερωτήσεις που η απάντησή τους βασίζεται σε μελέτη πληροφοριακού υλικού, οι μαθητές παραπέμπονται σ' αυτό και παροτρύνονται να το επεξεργαστούν - π.χ. Μάθημα 4 ερωτήσεις 1 και 2, Μάθημα 5 ερώτηση 1, Μάθημα 6 ερώτηση 1, Μάθημα 9 ερώτηση 2 κτλ.).

Επειδή το εν λόγω βιβλίο ουσιαστικά αποτελεί την τελευταία επαφή του μαθητή με το μάθημα της Γεωλογίας-Γεωγραφίας για το υπόλοιπο της μαθητικής του ζωής - εκτός από την περίπτωση να διδαχτεί Τουριστική Γεωγραφία σε ΕΠΑ.Λ. - και επειδή τα σχολικά βιβλία αποτελούν βιβλία αναφοράς και πέραν του γυμνασίου (π.χ. για εξετάσεις διαφόρων τύπων), σε ορισμένα, ελάχιστα σε αριθμό μαθήματα, η εξεταστέα ύλη - η οποία, όπως ήδη αναφέρθηκε, αντιστοιχεί στο τμήμα του κάθε μαθήματος με τίτλο *Μελετώ στο σπίτι* - είναι κάπως μεγαλύτερη από την μέση έκταση της εξεταστέας ύλης των υπολοίπων μαθημάτων. Τα ελάχιστα μαθήματα που εμπίπτουν σ' αυτή την περίπτωση καταγράφονται στον πίνακα που ακολουθεί:

ΜΑΘΗΜΑ	ΤΙΤΛΟΣ
11	Οι φυσιογραφικές περιοχές της Ευρώπης
30	Τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ευρώπης
38	Η γεωργία και η δασοκομία στην Ευρώπη
41	Η βιομηχανία και η βιοτεχνία στην Ευρώπη

Για τα μαθήματα αυτά ο διδάσκων μπορεί να μην επιμείνει στη λεπτομερή εξέταση του συνόλου της ύλης, ωστόσο μπορεί ίσως να αφιερώσει περισσότερο χρόνο στην επεξεργασία του μαθήματος.

Γ. ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Για κάθε μάθημα του Βιβλίου του Μαθητή υπάρχει και ένα αντίστοιχο Φύλλο Εργασίας στο Τετράδιο Εργασιών. Οι εργασίες που περιλαμβάνονται σε κάθε φύλλο προορίζονται να υλοποιηθούν από το μαθητή στο σπίτι. Είναι δυνατόν ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιήσει μέρος των ερωτήσεων ως ερωτήσεις αξιολόγησης του μαθήματος κατά την κρίση του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές από τις εργασίες που περιλαμβάνονται στα Φύλλα Εργασιών έχουν έντονο διαθεματικό χαρακτήρα κι ακόμα προσπαθούν να αναδείξουν και να ενισχύσουν δεξιότητες όπως η συλλογή υλικού, η διεξαγωγή έρευνας, η επικοινωνία με αρμόδιους φορείς κτλ. Κάποιες από τις εργασίες απαιτούν πληροφοριακό υλικό ή υποδομές που πιθανά δεν διαθέτουν όλοι οι μαθητές – ενδεικτικά, μπορεί ένας μαθητής να μην διαθέτει υπολογιστή με σύνδεση στο διαδίκτυο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο εκπαιδευτικός καλείται να παροτρύνει τους μαθητές να εργαστούν ομαδικά (π.χ. Φύλλο Εργασίας 10, εργασία 5). Η συνεργασία ανάμεσα στους μαθητές - πέρα από την επιτυχημένη υλοποίηση των εργασιών - θα

έχει ως οφέλη, μεταξύ άλλων, τη βελτίωση των διαπροσωπικών τους σχέσεων και τη διεύρυνση της κοινωνικοποίησής τους.

Δ. ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Το βιβλίο αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό υποστηρικτικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό, αφού, για κάθε μάθημα του Βιβλίου Μαθητή αναλύεται λεπτομερώς η διδακτική του προσέγγιση, αναλύονται οι διδακτικοί του στόχοι και προσφέρονται στον εκπαιδευτικό επιπλέον συμπληρωματικές γνώσεις (πέραν όσων περιλαμβάνονται στο Βιβλίο του Μαθητή). Συνιστάται η διαρκής αξιοποίηση και χρήση του Βιβλίου Εκπαιδευτικού, διότι έτσι διευκολύνεται κατά πολύ το έργο του διδάσκοντα.

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Γραφείο Γεωλογίας-Γεωγραφίας
Ηλίας Κούτσικος
Πάρεδρος ε.θ. του Π.Ι.
Υπεύθυνος του μαθήματος
Τηλ:2106016361
e-mail: hkouts@pi-schools.gr